

ESCRITS SOBRE MÚSICA TRADICIONAL: EL TAMBORINO DE LA SENYORETA PEPIS

Marcel Casellas

Que la cobla d'onze músics, tal i com la coneixem avui, la va crear en Pep Ventura a mitjan segle XIX i que l'antecedent d'aquesta formació va ser la cobla de tres quartans, constituïda per flabiol i tamborino, sac de gemecs i tarota, és cosa sabuda i força exposada en els diversos treballs publicats sobre el naixement i l'evolució de la cobla.

Les explicacions que se solen donar al nom curiós que pren aquest trio –cobla de tres quartans– són bàsicament dues:

1. Se'n diu tres quartans perquè són tres músics que toquen quatre instruments –ja que el flabiolaire toca, a més del flabiol, el tamborino.
2. Al duet format per flabiolaire i sacaire se l'anomena mitja cobla –encara que a Mallorca, on aquesta formació sempre ha estat vigent, en diuen xeremiers– i al quartet que en resulta en afegir-hi dues tarotes, cobla entera. Per això a la formació intermèdia –trio– se l'anomena tres quartans.

L'amic Jaume Ayats, però, un qualificat savi en aquestes matèries, defensa que, ja que tres quartans era un mesura de capacitat aplicada al gra, equivalent aproximadament al gra que hi cabria en un tambor de mides considerablement més grans que el tamborino –quasi com els que usen les colles dels balls de diables–, es pot creure que el nom de la formació podria provenir de la mida de l'instrument de percussió que feia la funció rítmica en aquelles velles cobles.

La vella expressió «tenir el cap com uns tres quartans» equival a la que solem usar actualment quan estem fins al capdamunt d'alguna cosa: tenir el cap com un bombo.

De fet, quarteres, quartans i picotins són mesures de capacitat legalment establertes a Catalunya a finals del segle XVI per al comerç del gra, com ho foren el porró i el petricó per al comerç del vi. La irrupció, dos-cents anys més tard, del sistema decimal mai va acabar d'esborrar del magí popular la metrologia nacional.

Sembla, doncs, que en les antigues cobles la percussió hauria estat encomanada a un tambor de la mida d'un bidonet de vint litres.

En Josep Verdaguer *Roviretes* va ser un flabiolaire de Folgueroles (Osona) de gran anomenada que va morir l'11 de Setembre del 1995, al qual vaig tenir la sort de poder acompanyar amb la tuba en algunes actuacions i, fins i tot, enregistrar, amb el també flabiolaire Carles Mas, el disc *Ball de flabiol*. Entre els mil-i-un petricons de saviesa popular que ens va llegar destaca l'ús del bombo,

una tipologia de tambor de flabiolaire que requereix una tècnica especial i que havia estat molt estès a les Guillerries, el Montseny i el Montnegre, i que no fa molt he tingut la satisfacció de comprovar que és vigent entre els flabiolaires joves de Mataró. El bombo és un tambor de flabiolaire més petit que el suposat tres quartans, però, en tot cas, és més gran que el timbal mallorquí, que és el més usat entre els flabiolaires –no de sardanes– catalans. Tot i que una mica més reduït que el bombo, el timbal mallorquí tocat amb destresa té una força extraordinària. En més d'una actuació del grup Mesclat he pogut comprovar com en Pep Toni, competia amb el seu tamborí amb l'esclafant bateria rockera d'en Joan Reig.

Sovint he intentat endevinar quina mena de despropòsit històric ha provocat que l'actual cobla de sardanes hagi reduït l'única percussió de la qual disposa a un tamborino que, per la mida, sembla el tamborino de la Senyoreta Pepis.

Que quedi clar que l'aprecio, l'instrument. De fet, malgrat que mai he tocat el flabiol, el tamborino de sardanes és a la meua col·lecció de «cuina catalana» –pandero quadrat, simbombes, castanyoles, instruments de canya, espasí...– des de fa ben bé vint anys i l'he usat en més d'un enregistrament –fins i tot tocat amb els dits a manera de minibongó– de cançó o música lleugera.

Penso que la mirada dels músics i, sobretot, dels compositors de finals del XIX cap a les modes musicals centreeuropees va aportar belles novetats harmòniques i tímbriques a la música de cobla. La llàstima és aquesta mena de vici, al qual no m'acabaré d'acostumar mai, de substituir el vell pel nou, enlloc d'afegir el nou al vell. L'aproximació a Europa no necessàriament hauria d'haver implicat l'allunyament d'Àfrica o, si més no, de la rítmica mediterrània.

El 2004 vàrem enregistrar *Paisatge sonor-Festa de Santa Magdalena*, en el qual sonen la totalitat dels balls populars d'Esplugues. Tots ells tenen una versió amb petites formacions tradicionals –mitja cobla, tres quartans, ministrers...– i una altra amb cobla convencional. En aquesta segona versió, vàrem afegir als dotze instruments de la cobla –dic dotze perquè hi compto el tamborino– diverses percussions de la música tradicional catalana, com ara els timbals fondos, els redoblants, els panderos quadrats i l'espasí.

La cobla convencional, amb percussió valenta i sense complexos, i amb la mirada posada cap a la Mediterrània, s'obriria pas cap a noves galàxies musicals.